מכילתא דרבי ישמעאל — פרק ל״א

(שמות לא,יב-יג) "וַיְדַבֵּר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאַתָּה, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ, כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם, לָדַעַת כִּי אֲנִי יי מְקַדִּשְׁכֶם." לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

"אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ,ט) "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ", אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִין שֶׁהֵן מִשֵּׁם מְלָאכָה, וּדְבָרִין שֶׁהֵן מִשֵּׁם שְׁבוּת, מְנַיִן? תִּלְמֹד לוֹמַר "אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", לְהָבִיא דְּבָרִין שֶׁהֵן מִשֵּׁם שְׁבוּת.

כְּבַר הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָה מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְלֵוִי הַסַּנְדְּלָר וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁלְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה*סָרָד: עושה בגדי סרד. מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶן, וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה: מְנַיִן לְקִיּוּם נֶפֶשׁ שֶׁיִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות כב,א) "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב, וְהֻכָּה וָמֵת, אֵין לוֹ דָּמִים." סָפֵק שֶׁבָּא לִגְנֹב, סָפֵק שֶׁבָּא לַהֲרֹג, וַהֲרֵי דְבָרִים קוֹל וָחֹמֶר: מָה, אִם שְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁהִיא מְטַמָּא אֶת הָאָרֶץ וּמְסַלֶּקֶת אֶת הַשְּׁכִינָה, חֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קוֹל וָחֹמֶר לְקִיּוּם נֶפֶשׁ שֶׁיִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: וּמָה, אִם מִילָה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אֶחָד מִכָּל אֵבָרָיו שֶׁלָּאָדָם, חֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קוֹל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל הַגּוּף.

אָמְרוּ לוֹ: מִמְּקוֹם שֶׁבָּאתָ, מַה לְהַלָּן בְּוַדַּי, אַף כָּן בְּוַדַּי!

רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אִם דּוֹחָה רְצִיחָה אֶת הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קַל וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁיִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

רַבִּי יוֹסֵה הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אַךְ", חָלַק: יֵשׁ שַׁבָּתוֹת שֶׁאַתָּ שׁוֹמֵר, וְיֵשׁ שַׁבָּתוֹת שֶׁאֵין אַתָּ שׁוֹמֵר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות לא,יד) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם", לָכֶם שַׁבָּת מְסוּרָה, אֵין אַתֶּן מְסוּרִין לַשַּׁבָּת.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות לא,טז) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם", פַּקֵּחַ עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, שֶׁיַּעֲשֶׂה שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה!

"כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם", וְלֹא בֵּינִי וּבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם. "לָדַעַת כִּי אֲנִי יי מְקַדִּשְׁכֶם", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות לא,טז) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם, בְּרִית עוֹלָם." שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן בְּמַשְׁמָע! תִּלְמֹד לוֹמַר "לָדַעַת", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת.

"כִּי אֲנִי יי מְקַדִּשְׁכֶם." לָעוֹלָם הַבָּא. כְּגוֹן קְדֻשַּׁת שַׁבָּת בָּעוֹלָם הַזֶּה. הָא לָמַדְנוּ, שֶׁקְּדֻשַּׁת שַׁבָּת מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים צב,א) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת." לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת.

(שמות לא,יד) ["וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם; מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת, כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ."] "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם". זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא: לָכֶם שַׁבָּת מְסוּרָה, אֵין אַתֶּן מְסוּרִין לַשַּׁבָּת.

"כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם", מַגִּיד שֶׁהַשַּׁבָּת מוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל. מַה לְּפִלּוּנִי חֲנוּתוֹ נְעוּלָה? שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת. מָה לְּפִלּוּנִי בָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ? שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מֵעִיד לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ לְשִׁשָּׁה יָמִים, וְנָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה מג,יב) "וְאַתֶּם עֵדַי, נְאֻם יי, וַאֲנִי אֵל."

"מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות לא,טו) "כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת." עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, וְאַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תִּלְמֹד לוֹמַר: (שמות כ,ט) "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיי אֱלֹהֶיךָ, לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ, וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ."

אֵין לִי אֶלָּא עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה עַל מְלֶאכֶת הַיּוֹם, עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה עַל מְלֶאכֶת הַלַּיְלָה, מְנַיִן? תִּלְמֹד לוֹמַר "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת". עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, וְאַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תִּלְמֹד לוֹמַר (שמות כ,ט) "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיי אֱלֹהֶיךָ", שֶׁאֵין תַּלְמוּד (לוֹמַר) "שַׁבָּת", אֶלָּא לְהָבִיא

אֶת הַלַּיְלָה שֶׁיִּהְיֶה בִּכְלַל אַזְהָרָה. דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחַי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּהוּ.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: וַהֲרֵי הַגּוֹיִם שֶׁהִקִּיפוּ לְעָרֵי יִשְׂרָאֵל, וְחִלְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְחִלַּלְנוּ מִקְצָתָהּ, נְחַלֵּל אֶת כֻּלָּהּ! תִּלְמֹד לוֹמַר "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", כְּהֶרֶף עַיִן "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת".

"כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה". עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה גְּמוּרָה. וַהֲרֵי שֶׁכָּתַב אוֹת אַחַת בַּשַּׁחֲרִית, וְאוֹת אַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ שֶׁאָרַג חוּט אֶחָד בַּשַּׁחֲרִית, וְחוּט אֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, יְהֵי חַיָּב! תִּלְמֹד לוֹמַר: (שמות לה,ב) "כָּל הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת." עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהּ מְלָאכָה גְּמוּרָה.

"וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֵין לִי אֶלָּא הַמַּזִּיד בְּהַתְרַאת עֵדִים; בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, מְנַיִן? תִּלְמֹד לוֹמַר "וְנִכְרְתָה", לְהָבִיא אֶת הַמַּזִּיד בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ.

"וְנִכְרְתָה", אֵין הַכָּרָתָה אֶלָּא הַפְסָקָה. "הַנֶּפֶשׁ הַהִוא", מְזִידָה. דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. "מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ", וְעַמָּהּ בְּשָׁלוֹם.

(שמות לא,טו) ["שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיי, כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, מוֹת יוּמָת."] "שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות כ,י) "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ." כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִין? כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁלַּמָּקוֹם, "שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה", מְלַאכְתָּן נֶעֱשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה סא,ה) "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם."

וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁלַּמָּקוֹם, "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ." מְלַאכְתָּן נֶעֱשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָן.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ מְלֶאכֶת אֲחֵרִים נֶעֱשֵׂית עַל יָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כח,מח) "וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יי בָּךְ".

"וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיי", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כג,ב) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: מוֹעֲדֵי יי אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי", כַּשֵּׁם שֶׁקְּדֻשַּׁת מוֹעֲדוֹת מְסוּרָה לְבֵית דִּין, כָּךְ תְּהֵי קְדֻשַּׁת שַׁבָּת מְסוּרָה לְבֵית דִּין? תִּלְמֹד לוֹמַר "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיי", לַשֵּׁם שַׁבָּת מְסוּרָה, וְאֵינָהּ מְסוּרָה לְבֵית דִּין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמות לא,יד) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם".

(שמות לא,טז) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם." זוֹ הִיא שֶׁהָיָה רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: פַּקֵּחַ עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, שֶׁיַּעֲשֶׂה שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם." דָּבָר שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לוֹ; וְאֵי זוֹ? זוֹ מִילָה.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא אוֹמֵר: מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת, מַעֲלִים עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה הַשַּׁבָּת? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת".

רַבִּי אוֹמֵר: מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר שַׁבָּת אַחַת כְּתִקְנָהּ, מַעֲלִים עָלָיו כְּאִלּוּ שָׁמַר כָּל הַשַּׁבָּתוֹת, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַמָּקוֹם אֶת עוֹלָמוֹ, עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם."

(שמות לא,יז) ["בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ."] "בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְלֹא בֵּינִי וּבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

"אוֹת הִוא לְעֹלָם", מַגִּיד שֶׁאֵין הַשַּׁבָּת בְּטֵלָה מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא, שֶׁכָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁנָּתְנוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן, נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן, וְכָל דָּבָר וְדָבָר שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן, לֹא נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן. כְּגוֹן הַשַּׁבָּת וְהַמִּילָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה וּטְבִילָה, שֶׁנָּתְנוּ נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן, נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן. וּכְגוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהַדִּינִין וּשְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן, לֹא נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן.

"כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת". שָׁבַת מִמַּחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה אוֹ אַף מִן הַדִּין? תִּלְמֹד לוֹמַר "וַיִּנָּפַשׁ", מַגִּיד שֶׁאֵין הַדִּין בָּטֵל מִלְּפָנָיו לְעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פט,טו) "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ, חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ." (תהלים צז,ב) "עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו, צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ." (דברים לב,ד) "הַצּוּר, תָּמִים פָּעֳלוֹ, כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא."